

עלייה ב'

"הספר הלבן" שפורסם על-ידי הבריטים ב-1939, הגביל את מספר העולים לארץ ישראל. בעקבות זאת החל היישוב להתארגן לצורך העברתם ארצה בכל דרך אפשרית.

סרטיפיקאטים!! כך קראו לאשרות הכניסה הרשמיות, שחולקו טיפין-טיפין לכל ארצות תבל. מצרים קיבלה מדי שנה עשר אשרות כאלה, שלא הספיקו לכסות את כל צרכיה של העלייה החלוצית. בנוסף לכך הגיעו לשם כמה עשרות יהודים משארית הפליטה, שבדרך-לא-דרך הופיעו באלכסנדריה, ומשם רצו לעלות. במחצית שנת 1945 בא אלינו, לקהיר, שליח מיוחד מן הארץ כדי לארגן עלייה ב' (בלתי לגאלית) לפלשתינה. היה זה רפאל רקנטי, היום בעליו של בנק דיסקונט. אפרט בפרק זה את הדרכים, שבדרכונו ובהדרכתו הצלחנו לסלול כדי לבצע משימה זו.

1. דרכונים מזויפים

מצאנו במדור הדרכונים פקיד, שתמורת שוחד (£ 20.-) היה מספק דרכונים כשרים למהדרין, אם כי בקילוח דק, ולא יותר מדרכון אחד לחודש לאותו מתווך. רוב יהודי מצרים היו מתוך הזנחה, אי-ידיעה או זלזול – חסרי נתינות מוצהרת. הדרכונים המזויפים אפשרו להם כושר ניידות, שהיה חסר להם עד כה, ופתחו לפניהם את הדרך לעלייה. אפילו אחד משליחי ה"מוסד", שלא רצה כי שמו יופיע לעיתים קרובות מדי במסמכי משטרת הגבולות, השתמש באחד הדרכונים האלה, לסירוגין עם דרכונו האמיתי.

2. תיירים מדומים

השלטונות הבריטיים הערימו מכשולים רבים כדי להקשות על עלייתם של יהודים, שהסתננו לפלשתינה במסווה של תיירים. במצרים, למשל, דרשו תמורת הוויזה הפקדה של £ 60 (ארבעה חודשי משכורת), שאמורה היתה להבטיח את חזרת התייר במסגרת הזמן המוקצב. לחלופין הם הסכימו לקבל אישור ממקום העבודה, אם הועסקת בחברה גדולה, כי אמנם הנך נוסע לצורך עסקיה או לחופשה; החברה היתה ערבה לחזרתך לפני תום האשרה. בשתי תחבולות עקפנו גזירות אלה. התברר לנו, שתייר החוזר לקהיר מקבל את חותם היציאה מפלשתינה וחותם הכניסה למצרים תוך כדי נסיעתו ברכבת, בין רחובות ועזה. ניצלנו מידע זה על-ידי תרגיל פשוט, אבל יעיל. בדרכו "הביתה" מסר התייר המדומה את הטפסים למשטרת הגבולות, שעברה מתא לתא ברכבת; דרכונו הוחתם בחותמות המוכיחות כי אמנם עזב את פלשתינה. לאחר מכן ירד בעזה וחזר לקיבוץ ההכשרה שלו. דרכונו נשלח אלינו, לקהיר, ואנחנו הטלנו על חבר תנועה, הדומה לו בהופעתו החיצונית, להתייצב בשגרירות ולקבל את כתב הערבות בחזרה. כך נעלמו עקבותיו במסד הבריטי (מרים קורצוויל שלנו ורבים אחרים "נעלמו" בצורה זו).

אני זוכר שנשלחתי לשגרירות למילוי משימה מעין זו – כדי לשלוף את ערבותו של יוחנן לוי. מסרתי את הדרכון ונתבקשתי על-ידי הפקיד הבריטי, שלא חש בחילוף, להמתין עד אשר יוציא מן התיק את המסמך המבוקש. התיישבתי על ספסל ושקעתי בהרהורים. הפקיד חזר וקרא בקול: "יוחנן לוי... יוחנן לוי..." לא

הגבתי!! הוא שוב קרא בכעס את שמו של חברי!! רק אז נזכרתי ב"שמי" החדש... בקפיצה ובהתנצלות מגומגמת חטפתי את הדרכון ואת המסמך הבנקאי ויצאתי, כולי מסמיק מבושה על שטות זו, שכמעט וחסלה פתח עלייה חשוב. הדרך השנייה שנקטנו כדי להערים על עובדי השגרירות היתה מכתבי המלצה מזויפים.

אחד מחברי התנועה ניהל בית דפוס; חברות כלכליות ובנקים שונים הדיפסו אצלו את נייר המכתבים שלהם. לקחנו מספר חבילות נייר, בעלות כותרות מפוארות ושמות מפורסמים, וכתבנו בהתאם לצורך מכתבים לשגרירות הבריטית. אישרנו בהם כי פלוני או אלמוני, פקיד במשרדנו, נוסע לחופשה או לצורך עסקינו לפלשתינה, וביקשנו לאשר לו אשרת כניסה. כמה עשרות מחברינו עלו ארצה בשיטה זו, עד אשר בוטל ערכם של מכתבים אלה, למורת רוחם של בעלי העסקים.

3. עלייה בתחפושת של חייל

בעזרת הבריגדה שלחנו מדי פעם ארצה חברי תנועה מחופשים כחיילים. בתחילת הפעלתה של שיטה זו, הם צוידו בתעודות חייל אמיתיות, שהיו שייכות לחיילים מן הבריגדה, שוויתרו על חופשת מולדת לצורך העברת עוד עולה לפלשתינה. אבל עם גבור זרם המעפילים, זויפו תעודות אלה על-ידי השלישות של הגדוד, ששייף אתנו פעולה. המדים והתעודות הוחזרו לאחר מכן על-ידי המלווה של החייל המדומה. כדי לשמור על סודיות הפעולה ולאפשר החלפת הבגדים למדים צבאיים בהסתה, נדרש מקום שקט, שבו אפשר היה גם לתדרך את ה"חייל" ולהנחות אותו בכל הקשור לזהותו החדשה.

הוטל עלי להשיג, ולפעמים ללא התרעה מספקת, מפתח לדירת רווקים של אחד מחברי, שבה יכולנו לבצע את כל הפעולות האלה.

גלל הצורך לשמור על סודיות, יצא לי בתקופה זו שם של הולל, המנהל חיי מין מטורפים ביותר, ונודניק לא קטן, הזקוק כל יום כמעט ל"מפתח".

המבצע הרציני ביותר במסגרת זו נתקיים בפסח 1946 וזכה לכינוי "יציאת מצרים". במבצע זה העברנו בבת אחת יותר ממאה חברים מן התנועות השונות, ברכבת צבאית מקהיר לרחובות (ארץ ישראל).

הכנות המבצע העסיקו אותנו שבועות רבים והחזיקו אותנו במתח רב, בעיקר בשעות האחרונות שלו.

בתיאום עם מזכירי התנועות במצרים (החלוץ, השומר הצעיר ובני-עקיבא) אורגנה הפעולה המסובכת הזאת. כחודש ימים לפני "יציאת מצרים" הובאו בלילה כל חברי הגרעינים, בקבוצות קטנות של 5-6 אנשים, אל מחנה צופים, שהוקם מחוץ לעיר. שם עמד אוהל גדול מחולק על-ידי מחיצת בד, שעליה נתלה דגל ישראל ולידה הועמד שולחן ועליו תנ"ך, אקדח ושני גרות דלוקים. כל חניך נצטווה על-ידי אדם נסתר להישבע על שמירת הסודיות ועל נכונותו לעלות בצורה בלתי לגאלית מיד עם מתן האות. הוא גם הוזהר שלא לדבר על כך עם חבריו ואפילו לא עם הוריו.

קשה לתאר את התרגשותם של החניכים ואת פחדם מן התפאורה הזאת. זמן-מה לאחר מכן אספנו מהם תמונות ושלחנו אותן ארצה לצורך הכנת תעודות זיהוי מזויפות.

ביום העלייה הם נקראו במפתיע להתרכז בתחנת הרכבת המרכזית. כולם ללא

יוצא מן הכלל הופיעו ונסעו לאחד מפרברי העיר, שם הקמתי מחנה צופים, שבו הם קיבלו מדים, תעודות והדרכה.

הדבר לא היה פשוט כלל. המדים לא התאימו; נאלצנו בו במקום להזיז כפתורים, להרחיב מכנסיים, להתאים נעליים... במשך שעות רבות שרר בלגן לא קטן, והיה אפילו רגע בו חשבנו, שלא נתגבר על כל הקשיים.

העולים היו עצבניים, מפוחדים, מתוחים, ואחדים מהם כמעט בהלם. חלקם לא הבינו את הוראותיהם של החיילים מן הבריגדה, שדיברו רק עברית, יידיש וקצת אנגלית, בה בשעה ששפתם של רוב חברינו היתה צרפתית או ערבית.

תרגמו, פייסנו, סידרנו, עזרנו, עד שכל המשתתפים, שכבר החלו להיראות כחיילים, קיבלו לבסוף הנחיות כיצד להתנהג במשך השעות הקרובות. הם למדו, לאורם הקלוש של פנסי נפט, את שמותיהם החדשים, מספרם הצבאי, כתובותיהם בארץ, מצבם המשפחתי ועוד פרטים רבים נוספים.

בגדיהם האזרחיים הוכנסו לתיקי צד צבאיים, ביחד עם צידה לדרך, ובשעת בוקר מוקדמת אספה אותם משאית של הבריגדה, והחזירה אותם אל תחנת הרכבת המרכזית. שם, לפי התכנון, הם נתערבבו עם חיילי בריגדה אמיתיים, שהיו בדרכם הביתה לחופשה והמתינו להם.

עוד לפני שהרכבת זזה, פירקנו את מחנה הצופים. אז החלה עבורנו המתנה ארוכה עד חצות, שעה בה היתה הרכבת צריכה להגיע לקנטרה. מנקודת גבול זו היו צריכים לצלצל אלינו ולאשר כי אמנם הכל מתנהל כשורה. צלצול זה לא נתקבל.

בקנטרה התעכבה הרכבת שעתיים יותר מן הרגיל, ונערך בה חיפוש על-ידי המשטרה הצבאית בניסיונה לאתר... עריקים מן הצבא הפולני, שניסו לעבור לפלשתינה על נשקם.

חברינו קיבלו הוראה: "לישון ולא לזוז..."

הבדיקה האיטית מרטה את העצבים לכולם. המתח הגיע לשיאו, כאשר אחד "החיילים" שלנו נשאל פתאום: "מה שמך?" והוא שכח את שמו...

הורידו אותו מן הרכבת לחקירה מוגברת, ומאתיים חיילים ו"חיילים" הזיעו וישבו מתוחים. אבל למזלם, הבחור המבוהל שתק ולא ענה לחוקריו, הגם שקיבל מכות רצח, עד אשר אחת מהן נחתה כנראה ישר על עצב הזיכרון וגרמה לו להיזכר פתאום בבהירות בשמו ובכל יתר הפרטים המיוחדים לו (??). חוקריו חשבוהו לאחד מן התמהונים הרבים הסובלים מהלם קרב, והוא הוחזר לרכבת.

בצהריים הגיעה הרכבת לרחובות, וקיבלנו סוף סוף את הידיעה הנכספת ש"המשלוח נתקבל במצב טוב".

"החיילים" הוסעו לבית ספר עיינות ולקיבוץ גבעת ברנר. שם החליפו בשמחה את בגדיהם, החזירו את פנקסי החייל וקיבלו תעודות זיהוי מזויפות, שהוכנו בעוד מועד. אלה נשאו (בצדק אולי) את החותמת המכריזה באנגלית: "החזקת תעודת זיהוי זאת איננה מוכיחה כי בעל התעודה הוא תושב חוקי בארץ ישראל" (יונה ואני עדיין מחזיקים בתעודות אלה למזכרת מאותם הימים).

בקבוצות של שלושים איש ובליווי של איש "המוסד" הם יצאו לכביש. נציג "המוסד" עצר אוטובוס של "דרום-יהודה", וידא עם הנהג שאין בו שוטר או חייל בריטי; בפקודה קצרה הוריד את כל הנוסעים (דבר שבשום אופן לא יקרה בימינו). "חברים", הוא אמר, "יש לנו כאן מעפילים, נא לרדת ולתת להם את מקומותיכם."

ללא "ציון" ובלי ערעור או ריטון, ירדו כל הנוסעים והמתינו לאוטובוס הבא. כך הגיעו חברינו, וביניהם ניסים וישראל, לתחנה המרכזית בתל-אביב, ומשם לקיבוץ ההכשרה שלהם.

4. עלייה ברגל

המקרים היו מעטים, אבל ידוע לי לפחות על שניים מחברינו, שהתחזו לערבים הודות לידיעותיהם בשפה ובמנהגי הערבים. לאחר הליכה של שבועיים וחציית הגבול בלילה, הם הופיעו פתאום במחנה הגרעין בקיבוץ גבת.

5. עלייה דרך הים

בימים האחרונים של שהותי בקהיר הוטל עלי לבחון ולחפש קשר, שיאפשר פתיחת דרך נוספת לעלייה ב'. לצערי, לא יכולתי לסיים את הטיפול ולהשתתף בהכנת מבצע מעין זה באמצעות סירת מנוע או מפרשים. קשה לי היום לוודא אם אמנם נוצלה דרך זו, אבל הייתי קרוב מאוד לגמר עסקה עם יהודי מקהיר, שהיה מצוי בספנות חופית ויכול היה לסייע לנו בביצועה של תוכנית מעין זו.

6. חתונה לבנה

חתונות פיקטיביות אלה בוצעו לצורך ניצולם המלא של הסרטיפיקאטים. חתונה לאחר קבלת האשרה אפשרה להוסיף בתזוג או בן-זוג לרשימת העולים. הוכנו תעודות נישואין מזויפות, ובני הזוג נפרדו בדרך כלל עם הגיעם לארץ ישראל. כך עלתה יונה, אשתי. היא הכירה את "בעלה" דקות ספורות לפני עלייתה על האונייה, שהפליגה מאלכסנדריה לחיפה. שם הם נפרדו... למזלי; היא הלכה להכשרה, לשפיים, והוא הצטרף לגרעין שלנו ברעננה.

כך, בדרכים שונות עלו חברינו ארצה. הסתננו, חיו עם תעודות מזויפות, והחלו בחייהם החדשים בדרך הקשה. בגלל סודיות המבצע הם אפילו לא נפרדו לשלום מהוריהם ומיתר בני משפחותיהם.

אחרי ההלם הראשון הבינו ההורים, שביטחון ילדיהם היה תלוי בשתיקתם; על כן בכו, שתקו וקיוו לאיחוד המשפחה בעתיד הלא-רחוק.

בגרעינים השונים נתקיימו דיונים סוערים בנושא "איסור נסיעה למצרים". החברים, שעלו בעזרת סרטיפיקאטים, יכלו לנוע בחופשיות. נסיעה ברכבת לקהיר ארכה חצי יום. היא גם לא עלתה הרבה כסף. האחרים, שהגיעו בדרך-לא-דרך, לא יכלו לבקר בבית הוריהם. בסופו של דבר נתקבלה ההחלטה, הפוסלת נסיעה למצרים אלא לצורך שליחות בלבד. ההורים הם אשר באו לבקר. הם באו והתייפחו!! לבוא ולראות את בניהם, שבמשך שנים כה רבות היו במרכז דאגותיהם; שלמענם הקריבו כל כך הרבה קורבנות; לראות אותם, אחרי שהושקע הון עתק בחינוכם ובהשכלתם, והם יושבים על ערימות זבל, עובדים כעגלונים ועוד טוענים ש... נהנים – זה היה מעבר לבינתם ולתפיסת עולמם.

האנגלים לא חיפשו אותנו ברצינות, ואף אחד מאתנו לא נתפס. שנתיים-שלוש אחרי עלייתנו פרצה מלחמת הקוממיות; אבל היינו צריכים להמתין עד לשנת 1956 ולפיזור של יהדות מצרים, כדי שיתחילו הורינו להבין את החלטתנו. לקחנו את גורלנו בידינו, והיינו בין אלה שפעלו ליצירת עם גאה במדינה חזקה. הם... באו כפליטים!!! (היו ביניהם גם שניסו לשכנע, כי אלמלא הציונות עוד

היו יושבים בשקט במצרים).
חבל רק שלשם ביצועה של משימה זו נאלצנו לשקר, לזייף, להבריח, לרמות
ולרמוס כל ערך חשוב בהשקפת עולמנו (חתונה, מדים, כיבוד ממשל ועוד).
ההיסטוריה נכתבת על-ידי המנצחים, ולצורך הקמת מדינת ישראל קידשה
המטרה, ובצדק, את האמצעים.